

Daria Ambroziak

Tropem "Wspomnień" Anny Aksakowej : europejskie spojrzenie na Rosję carską

Polilog. Studia Neofilologiczne nr 4, 53-60

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

**TROPEM WSPOMNIEŃ ANNY AKSAKOWEJ.
EUROPEJSKIE SPOJRZENIE NA ROSJĘ CARSKĄ**

Daria Ambroziak

*Uniwersytet Opolski
Opole, Polska
dambroziak@uni.opole.pl*

Słowa kluczowe: *wspomnienia, Anna Aksakowa (Tiutczewa), dwór carski, edukacja, słowianofilstwo*

Dziewiętnastowieczna Rosja fascynowała cudzoziemców swoją oryginalnością, egzotyką, niejednokrotnie też oferowała im lepsze i ciekawsze perspektywy życiowe aniżeli kraje, w których dotąd mieszkali. Choć wybierając ojczyznę carów, przyjeżdżający decydowali się na wyjazd w nieznaną, najczęściej bez jakiegokolwiek wiedzy o tym kraju, ludziach, obyczajach i ponadto bez znajomości języka, to jednak silniejsza okazywała się chęć osobistego rozwoju, naukowe czy też zawodowe ambicje, karia, nadzieje na urzeczywistnienie planów, uczynienie swego życia dostatniejszym. Z Rosją, głównie z Petersburgiem, wiązali swoje nadzieje Polacy, wśród nich można wymienić wybitnego malarza, ucznia Norblina, Aleksandra Orłowskiego (1777-1832), wykładowcę w Akademii Sztuk Pięknych, inżyniera i architekta Stanisława Kierbedzia (1810-1899), członka Petersburskiej Akademii Nauk, których talenty i osobowość cenili zarówno Rosjanie, jak i sami Polacy. Były w tym gronie także osoby, których chęć zasymilowania się z nowym środowiskiem, aprobatą zastanej rzeczywistości była aż tak duża, że doprowadziła do zrusyfikowania. Najbardziej znani spośród nich to Tadeusz Bułharyn (1789-1859) i Józef Sękowski (1800-1858), którzy, choć przez wiele lat aktywnie uczestniczyli w życiu literackim oraz naukowym Rosji, położyli duże zasługi dla rozwoju rosyjskiego czasopiśmiennictwa, jednakże nie cieszyli się szacunkiem i sympatią Rosjan [Bazyłow 1984: 158]. Rosję wybierali też wcale niesporadycznie przedstawiciele innych narodowości – znane są chociażby losy córki napoleońskiego generała, Francuzki Pauliny Geuble (1800-1876), późniejszej Poliny Annienkowej, która przyjechała do Moskwy w 1823 roku jako pracownica domu mody Dumancy w ramach zawartego wcześniej z tą firmą kontraktu. Nieco później, latem 1825 roku, młoda sprzedawczyni poznała przyszłego dekabry-

stę Iwana Aleksandrowicza Annienkowa (1802-1878) i odtąd swe życie na zawsze związała z tym człowiekiem i z Rosją.

Do Rosji przyjeżdżały też takie osoby, które, co prawda, miały paszport rosyjski, ale całe swoje dotychczasowe życie spędziły poza jej granicami. W roku 1845 z Monachium przybywa tu Anna Fiodorowna Tiutczewa (1829-1889), najstarsza córka Fiodora Tiutczewa. Wraz z nią przyjechała też cała rodzina poety, druga żona, niemiecka baronowa Ernestyna Dörnberg i dzieci z obydwu jego małżeństw. Przyjazd był dla nich koniecznością, gdyż, od czasu karnego zwolnienia Fiodora Tiutczewa z placówki dyplomatycznej w Królestwie Sardynii i Turynie, rodzina znajdowała się w trudnej sytuacji materialnej, a powrót do Rosji dawał jej nadzieję na poprawę warunków życia [Kamieńska 1957: 8]. Anna Tiutczewa wyjechała z Niemiec w wieku szesnastu lat, początkowo zamieszkując w rodzinnej wsi Owstug w guberni orłowskiej, a następnie, w roku 1853, dzięki koneksjom i staraniom ojca, została frejliną Marii Aleksandrowny, żony przyszłego następcy tronu, cara Aleksandra II. Wówczas powierzono jej także wychowanie carskich dzieci: Marii, Sergieja i Pawła. Po trzynastu latach odeszła z dworu carskiego i w roku 1866 została żoną Iwana Sergiejewicza Aksakowa (1823-1886), publicysty i słowianofila [Гладкова 2008: 5].

Wspomnienia z czasów pobytu na dworze carskim Tiutczewa przedstawiła w memuarach napisanych po francusku i po raz pierwszy opublikowanych w latach 1928-1929. Swą opowieść o tamtych czasach rozpoczyna w roku 1853 i kontuuje jedynie przez kilka kolejnych lat, co może świadczyć, iż autorka nie zdążyła zrealizować swoich wcześniejszych planów. W memuarach wnikliwie ukazała osobowość Marii Aleksandrowny, cara Mikołaja I i imperatorowej Aleksandry Fiodorowny, a także scharakteryzowała środowisko frejlin, wśród których przebywała. Spośród wielu interesujących treści i przemyśleń zawartych w jej *Wspomnieniach* (*Воспоминания*) odnajdujemy także wypowiedzi dotyczące Rosji.

Wyjazd do nowej ojczyzny był dla Tiutczewej traumatycznym doświadczeniem, tym boleśniejszym, że w jednym momencie runął jej cały dotychczasowy świat, ten, który znała i kochała. Nagle przyszło jej żyć w kraju, w którym wszystko było obce: ludzie, otoczenie, język, wiara. O przeżyciach związanych z wyjazdem z Niemiec memuarystka pisze następująco: „Мой отъезд из Германии навсегда оставил во мне грустное воспоминание. Меня так внезапно, как бы с корнем, вырвали из того мира, в котором протекло все мое детство, с которым меня связывали все мои привязанности, все впечатления, все привычки, – для того, чтобы вернуть в семью, совершенно мне чуждую, и на родину, также чуждую мне по языку, по нравам, даже по верованиям; правда, я принадлежала к этой религии, но никто меня ей не обучал” [Тютчева 2008: 9]. Jak widać, młoda szlachcianka przyzwyczajona do spokojnego, ustabilizowanego życia w Monachium nie znajdowała uzasadnienia akceptacji gwałtownych, obcych jej doświadczeniu kulturowemu zmian. Słowa te wyrażają też tęsknotę za utraconymi młodzieńczymi wspomnieniami, za wszystkim, z czym wiązało się dotychczasowe życie Tiutczewej w „małej ojczyźnie”, a co musiała porzucić, wyjeżdżając w nieznanne. Uczucia niechęci Anny Fiodorowny związanego z wyjazdem z Niemiec oraz negatywnego nastawienia do nowej ojczyzny nie rozwiązała też i stolica Rosji, która od samego początku zrobiła na

niej, podobnie jak na wielu innych przybyszach¹, przygnębiające wrażenie. Memuarystka pisze: „впервые увидела эти тяжеловесные каменные громады, всегда окутанные туманной мглой и сыростью, и это низкое небо, серое и грязное, лениво нависающее в течение всего почти года над Северной Пальмирой. Впечатление, вынесенное мною тогда, не изменилось и впоследствии; никогда мне не удалось полюбить эту великолепную и мрачную столицу, в которой усилия человека, деньги, промышленность и искусство ведут тщетную борьбу с отвратительным климатом и с болотистой почвой и холодные красоты которой, лишённые прелести и поэзии, являются как бы символом деспотической силы” [Тютчева 2008: 9-10].

W świadomości Tiutczewej rosyjska stolica jawi się więc przede wszystkim jako miejsce niesprzyjające, wręcz wrogie działalności człowieka, w którym musi on prowadzić nierówną walkę z przeciwnikiem silniejszym od siebie – nieprzyjaznym, wrogim klimatem.

Po przyjeździe do Rosji Anna Fiodorowna patrzyła na zastaną tam rzeczywistość przez pryzmat swoich wcześniejszych wspomnień i doświadczeń. Niejednokrotnie odwoływała się do nich, porównując je z tym, czego pozbawiona została wraz z wyjazdem z Niemiec. W ten właśnie sposób opowiada o ciężkich warunkach mieszkaniowych, w jakich rodzina Tiutczewów żyła w Petersburgu, zestawiając je ze wspaiałym zapleczem monachijskiego królewskiego instytutu dla szlachetnie urodzonych panien, którego była absolwentką: „тяжелая наемная карета привезла нас в гостиницу Демута, где жили мои родители и где мы провели всю зиму в неудобной обстановке русской гостиницы того времени. Мы занимали помещение очень безобразное, грязное и вонючее, с окнами на не менее грязный двор, которое, однако, обходилось нам очень дорого. Эта обстановка представляла печальный контраст с просторными и светлыми залами моего института в Германии, окруженного свежеею зеленью сада с его липами и кустами роз” [Тютчева 2008: 10].

Memuarystka odwołuje się też do swoich edukacyjnych doświadczeń, wypowiadając się, na przykład, na temat systemu kształcenia w Instytucie Smolnym, w którym uczyły się jej dwie młodsze siostry, Daria i Katarzyna. Krytykuje ona zarówno niski poziom nauczania, jak i system wychowawczy realizowany w tej placówce i konfrontuje go ze swoimi obserwacjami poczynionymi w czasach nauki w monachijskim instytucie. Aksakowa, której zalety umysłu i serca znane były i cenione zarówno wśród rodziny, jak i znajomych², z ubolewaniem stwierdza, że w Smolnym zaniedbywano także religijne wychowanie, które sprowadzano jedynie do przestrzegania zewnętrznych form, często nużących i niezrozumiałych dla młodych dziewcząt, preferując jednocześnie świeckie wzorce zachowania: „О религии, как об основе нравственной жизни и нравственного долга, не было и речи. Весь дух, царивший в заведении, развивал в детях прежде всего тщеславие и светскость. Хо-

¹ Petersburgiem i życiem w tym mieście był rozczarowany zarówno M. Gogol [Galster 2009: XIII], jak i J. Sękowski [Jabłonowski 1913: 63].

² W. Żukowski w jednym z listów do F. Glinki tak napisał o Annie Tiutczewej: „Она очень благочестивая Благонамеренная и просвещенная особа” [Зверев 2006: 319].

рошенькие ученицы, те, которые лучше других умели танцевать и грациозно кланяться, умели причесываться со вкусом и искусно оттенять клюквенным соком бледность лица” [Тютчева 2008: 10].

Мемуарystka, oceniając edukację prowadzoną w Smolnym, najbardziej prestiżowej placówce edukacyjnej w Rosji, wskazuje przede wszystkim na powierzchowność kształcenia i wychowania młodych panien. Poddaje krytyce przyzwolenie władz instytutu na zaczytywanie się smolanek francuskimi romansami oraz podnosi problem nierównego traktowania uczennic, które uzależniane było od pozycji społecznej i majątności rodziców. Ubolewa zwłaszcza nad tym, że konsekwencje takiej edukacyjno-wychowawczej działalności były już wyraźnie widoczne w ówczesnym społeczeństwie. Wśród nich wymienia skłonność młodych dziewcząt do romansowania i kokietowania, zbyt łatwe uleganie namiętnościom, niestałość uczuć i rozluźnienie obyczajów. Owe mankamenty etyczne autorka *Wspomnień* postrzega jako rezultat braku należytych narzędzi wychowawczych oraz troski o zapewnienie młodym szlachciankom właściwych wzorców i zasad postępowania. Dla poparcia przykładami swej krytyki mówi o skandalach w środowisku frejlin, które w konsekwencji doprowadziły do karnego opuszczenia dworu przez młode panny. W związku z tymi faktami obowiązki frejliny powierzono wówczas Annie Fiodorownie. Autorka tak wspomina te wydarzenia: „Но выбор цесаревны остановился именно на мне, потому что ей сказали, что мне двадцать три года, что я некрасива и что я воспитывалась за границей. Великая княгиня больше не хотела иметь около себя молодых девушек, получивших воспитание в петербургских учебных заведениях, так как благодаря одной из таких неудачных воспитанниц она только что пережила испытание, причинившее ей большое горе” [Тютчева 2008: 14]. Historia dotyczyła brata Marii Aleksandrowny, księcia Aleksandra Heseńskiego, który łamiąc przyjęte w środowisku dworskim zasady, wdał się w romans z frejliną, Julią Gauke, za co car Mikołaj I pozbawił kochanków wsparcia finansowego i nakazał im opuszczenie kraju.

Współczesne badania nad historią życia rosyjskich szlachcianek wskazują na trafność spostrzeżeń Aksakowej na temat poziomu edukacji i wychowania w instytutach dla szlachetnie urodzonych panien. Jurij Łotman, pisząc na ten temat, stwierdził, że nauczanie w Smolnym charakteryzowało się powierzchownością, a jedyny wyjątek od tej zasady stanowiły języki obce, które wykładano na prawdziwie wysokim poziomie. Wśród przedmiotów szkolnych dużą rolę odgrywała też nauka tańca i prace ręczne [Łotman 1999: 87-88]³. Podobnie wypowiada się na ten temat amerykański historyk, Richard Stites, który podkreśla, że przedmioty wykładane w instytucie często nie miały związku z rzeczywistością, zajęcia były prowadzone w sposób mało interesujący i nie stanowiły jakiegokolwiek przygotowania do przyszłego życia, a moralność utożsamiano z nauką dobrych manier, z całkowitym posłuszeństwem i gładkim uczesaniem [Стайтс 2004: 25-26]. Z tych też powodów, jak twierdzi wspomniany wyżej badacz, „Название «институтка» в русском обществе превратилось в прозвище, которое неизменно вызывало иронию, а само слово стало синонимом легкомысленной и крайне наивной женщины” [Стайтс 2004: 26].

³ Podobne poglądy na kwestię poziomu kształcenia młodych dziewcząt w Instytucie Smolnym prezentuje B. Jegorow i N.L. Puszkariewa [Jegorow 2002: 233; Пушкарева 1997: 209].

W swych memuarach Anna Aksakowa dzieli się także wspomnieniami i przemyśleniami na temat carskiej rodziny. Jako dama dworu niejednokrotnie miała możliwość obserwowania z bliska jej członków lub też uczestniczenia w spotkaniach z nimi, co pomogło w lepszym poznaniu i zrozumieniu ich postępowania. Frejlina Marii Aleksandrowny analizuje działalność cara Mikołaja I, pisze o jego żonie i charakteryzuje postępowanie ich syna Aleksandra Mikołajewicza. Przedstawiając Aleksandra jako przyszłego następcę tronu, autorka zwraca uwagę głównie na jego wygląd zewnętrzny, widząc w nim urodziwego, przystojnego mężczyznę o miłym wyrazie twarzy, który jednak wraz z objęciem tronu zmienia się, naśladując tym samym sposób bycia i zachowanie swego ojca. W tej zmianie memuarystka upatruje odzwierciedlenia dwojakiej natury i losów cara Aleksandra II. We *Wspomnieniach* czytamy: „Это двойкое выражение его лица отражало до известной степени двойственность его природы и его судьбы. Чужие качества, которые он старался себе присвоить, парализовали в нем его подлинные качества, полученные им от природы” [Тютчева 2008: 31]. Tiutczewa była pełna uwielbienia dla cara Aleksandra II, z zachwytem pisała o jego wrażliwości, dobrym sercu, przyjaznym nastawieniu do otoczenia i zmianach, których wprowadzenie bezpośrednio wynikało z jego pozytywnego usposobienia do ludzi i świata. Dla większego zobiektywizowania i uwiarygodnienia swej wypowiedzi wspomina też o wadach cara, nawet takich jak wąskie horyzonty intelektualne i kiepskie wykształcenie, jednakże z głębokim przekonaniem twierdzi, że są one mniej istotne w obliczu jego dokonań reformatorskich, które zresztą – jak zweryfikowała to sama historia – nie były ani tak „śmiałe”, jak twierdzi Aksakowa, ani nie spełniały oczekiwań społecznych.

Zupełnie inaczej Anna Tiutczewa postrzega cara Mikołaja I i jego rządy. W swoich rozważaniach podejmuje kwestię wiary, fanatycznego wręcz przekonania Mikołaja o własnym posłannictwie, swoistym wybraństwie. Memuarystka uważa, że jego sposób sprawowania władzy wynika właśnie z tego, że absolutyzm uznawał on za dogmat i wszelkimi sposobami bronił go, traktując to jako swoistą misję, do pełnienia której czuł się zobligowany przez Opatrzność. W ten sposób autorka uzasadniała reżim mikołajowski, okrucieństwo i despotyzm władzy: „Угнетение, которое он оказывал, не было угнетением произвола, каприза, страсти; это был самый худший вид угнетения – угнетение систематическое, обдуманное, самоводящее, убежденное в том, что оно может и должно распространяться не только на внешнее формы управления страной, но и на частную жизнь народа, на его мысль, его совесть [...]. Отсюда в исходе его царствования всеобщее оцепенение умов, глубокая деморализация всех разрядов чиновничества, безвыходная инертность народа в целом” [Тютчева 2008: 46]. Ustalenia historyków [Bartlett 2012: 153-155; Heller 2005: 541-545] na temat „Mikołaja Pałkina” i jego rządów pokazują, że Anna Fiodorowna nie myliła się w swoich ocenach, a nadto wykazała się obiektywizmem i odwagą w formułowaniu sądów, co świadczy o jej odwadze i niezależności w sposobie myślenia.

We *Wspomnieniach* Anna Fiodorowna dała też wyraz swoim zainteresowaniom ideami i poglądami głoszonymi przez słowianofilów, z którymi zapoznała się dzięki pracom Aleksieja Chomiakowa. Przedstawiciele tego konserwatywno-romantycznego

nurtu nazywała „первыми мыслящими людьми, дерзнувшими поднять свой протестующий голос во имя самобытности России” [Тютчева 2008: 13]. Memuarystka w pełni podzielała ich zapatrywania na temat Rosji, uważając, iż w konfrontacji z krajami europejskimi państwo carów powinno zachować swą odmienność duchową i kulturową i nie ulegać rodzimym reformatorom dążącym do wprowadzania zmian wzorowanych na tych obowiązujących w państwach zachodnich: „первые поняли [словянофиле – D.A.] что [...] Россия есть живой организм, что она таит в глубине своего существа свой собственный нравственный закон, свой собственный умственный и духовный уклад и что основная задача русского духа состоит в том, чтобы выявить эту идею, этот идеал русской жизни, придавленный и не понятый всеми нашими реформаторами и реорганизаторами на западный образец” [Тютчева 2008: 13]. Wydaje się, że fascynacja Aksakowej ideami słowianofilskimi była zjawiskiem zupełnie normalnym, gdyż mimo że mieszkała i kształciła się na Zachodzie, to jednak wychowywała się w rodzinie, w której ojciec należał do zwolenników poglądów głoszonych przez braci Kiriejewskich i Aleksieja Chomiakowa. Ten ostatni był także autorem broszur poświęconych dogmatom Cerkwi prawosławnej, które, jak twierdzi autorka wspomnień, dokonały przełomu w kształtowaniu się jej świadomości moralnej. Teksty te oraz wrażliwość religijna Anny Tiuczewej sprawiły, że bliższe stało się jej zarówno samo prawosławie, jak i specyficzna cerkiewna obrzędowość. „Вначале, не понимая по-русски, я не могла следить за нашей службой, которая мне казалась длинной и утомительной. Но потребность в молитве постоянно приводила меня в церковь, и я постепенно стала понимать молитвы и проникаться красотой православных обрядов. Два или три года спустя одна брошюра в несколько страниц – небольшой религиозный полемический трактат о нашей церкви, очень краткий, но яркий и вдохновенный, – произвела целый переворот в моем нравственном сознании” [Тютчева 2008: 12].

Anna Fiodorowna, wypowiadając się na temat religijno-polemicznych traktatów Chomiakowa, wyraża także pogląd, iż wydane za granicą prace, choć w Rosji zakazane, mogą mieć istotny wpływ na połączenie zachodniej myśli religijnej z ideą prawosławną: „они [брошюры Chomiakowa – D.A.] явятся тем невидимым звеном, благодаря которому западная религиозная мысль, измученная отрицанием и сомнением, сольется с великой идеей церкви, – церкви истинной, православной, церкви идеальной, основанной Христом, а не церкви, понимаемой как организация государственная или общественная” [Тютчева 2008: 13]. W tej refleksji również słyszemy echa słowianofilskich poglądów Aksakowej.

Mimo iż Anna Fiodorowna nie marzyła o zamieszkaniu na stałe w Rosji, a wyjazd z Niemiec traktowała w kategoriach nieszczęścia, które ją dotknęło i przerwało szczęśliwe dotąd życie w Niemczech, to jednak w stosunkowo niedługim czasie udało się jej zaakceptować nową ojczyznę, zasymilować ze środowiskiem rosyjskim i stać się rosyjską patriotką. Zapewne pomogła jej w tym umiejętność dostosowywania się do nowych sytuacji i okoliczności, a także otwartość w stosunku do kraju i ludzi, wśród których przyszło jej żyć. Dlatego też, mimo że we *Wspomnieniach* często wyrażała swój krytyczny stosunek do ówczesnych realiów, to, jak się wydaje, czyniła to z miłości do Rosji, której dobro było jej szczególnie bliskie. Tym samym

spełniły się obietnice jej ojca, Fiodora Tiutczewa, który w jednym z listów, zachęcając córkę do wyjazdu do Rosji, pisał: „И когда потом ты сама будешь в состоянии постичь все величие этой страны и все доброе в ее народе, ты будешь горда и счастлива, что родилась русской” [Тютчева 2008: 9].

Bibliografia

- Bartlett R., 2012, *Historia Rosji*, przeł. W. Sadkowski, Warszawa.
- Bazyłow L., 1984, *Polacy w Petersburgu*, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź.
- Galster B., 2009, *Wstęp*, [w:] M. Gogol, *Martwe dusze*, przeł. W. Broniewski, M. Leśniewska, oprac. B. Galster, BN, S. II, Nr 101, Wrocław.
- Гладкова Л.В., 2008, *Вступительная заметка*, [w:] А. Тютчева, *Воспоминания. При дворе двух императоров*, ред. Л.В. Гладковой, Москва.
- Heller M., 2005, *Historia imperium rosyjskiego*, przeł. E. Melech, T. Kaczmarek, Warszawa.
- Jabłonowski A., 1913, *Orientalista Sękowski w korespondencji z Lelewelem. Studium na tle listów orientalisty osnute*, [w:] *Pisma*, t. 7: *Rzeczy polskie*, Warszawa.
- Jegorow B., 2002, *Oblicza Rosji. Szkice z historii kultury rosyjskiej XIX wieku*, przeł. D. i B. Żyłkowie, posłowie B. Żyłko, Gdańsk.
- Kamieńska A., 1957, *Wstęp*, [w:] T. Tiutczew, *Poezje*, oprac. A. Kamieńska, Warszawa.
- Łotman J., 1999, *Rosja i znaki. Kultura szlachecka w wieku XVIII i na początku XIX*, przeł. i posłowie B. Żyłko, Gdańsk.
- Пушкарева Н.Л., 1997, *Частная жизнь русской женщины: невеста, жена, любовница (X-начало XIX в.)*, Москва.
- Стайтс Р., 2004, *Женское освободительное движение в России. Феминизм, нигилизм и большевизм 1860-1930*, Москва.
- Тютчева А., 2008, *Воспоминания. При дворе двух императоров*, ред. Л.В. Гладковой, Москва.
- Зверев В.П., 2006, *Духовные связи Ф.И. Тютчева и Ф.Н. Глинки*, [w:] *Федор Иванович Тютчев. Проблемы творчества и эстетической жизни наследия*, Сборник научных трудов сост. В.Н. Аношкина, ред. В.Н. Аношкина, В.П. Зверев, Москва.

Summary

ANNA AKSAKOVA'S REMINISCENCES. TSARIST RUSSIA THROUGH EUROPEAN EYES

Anna Aksakova (1829-1889), the oldest daughter of Fyodor Tiutchev, left Germany for Russia at the age of sixteen. With her father's help and right connections she became the lady-in-waiting of Maria Alexandrovna – the wife of the heir to the throne after Tsar Alexander II. Aksakova's *Reminiscences*, published in the years 1928-1929, contain recollections of her life in Russia and the tsar's court. The memoirist sets the historical record of the reign of Tsar Nikolay I and Tsar Alexander II. She also dwells on the duties

of ladies-in-waiting and noblewomen education at the Smolny Institute – Russia’s first educational institute for women. Aksakova complains on the level of education at the Smolny Institute which remains very low, compared to the level of education offered at the Munich Institute which she knew first-hand. Nevertheless, although Aksakova was not happy to leave Germany and did not intend to settle in Russia, she got used to living in her new home country, assimilated into Russian society and became a Russian patriot.

Key words: *reminiscences, Anna Aksakova (Tiutcheva), tsar’s court, education, Slavophilism*